

УДК 332.122

В. П. Приходько,
к. і. н., професор кафедри міжнародних відносин
Ужгородського національного університету

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В статті розкрито базові проблеми державної підтримки пріоритетних напрямів інвестиційного забезпечення інноваційних проектів в регіоні. Доведено, що інвестиційне забезпечення інноваційної активності та відтворювальних процесів в умовах обмеженості фінансових ресурсів доцільно здійснювати за допомогою непрямих форм фінансування за рахунок регуляторного потенціалу бюджетно-податкової політики за допомогою заходів інноваційно-інвестиційної спрямованості бюджету.

Ключові слова: держава, інновації, інвестиції, регіон, розвиток.

In the article the basic problems of the state support the priority areas of investment support of innovative projects in the region. We prove that the investment support of innovative activity and reproduction processes with limited financial resources, it is advisable to carry out by means of indirect forms of financing due to the regulatory potential of fiscal policy through measures of innovation and investment orientation of the budget.

Keywords: government, innovation, investment, region, development.

Вступ

Стратегічні завдання економічної політики держави ґрунтуються на необхідності збереження позитивних тенденцій відновлення економічного зростання, щоб на цій основі розв'язати нагромаджені соціальні та економічні проблеми. При такій постановці питання актуально залишається якість економічного зростання в контексті майбутніх перспектив. Масштабне запровадження нових технологій, єдино здатних забезпечити довгостроковий характер економічного зростання, в Україні ще практично не розпочалося. За нашими розрахунками, шляхом використання специфічного підходу, сутність якого полягає у відтворенні гіпотетичної світової піраміди розподілу технологій за різними країнами, відносна відстань між Україною та передовими в технологічному плані країнами світу зростає.

При дослідженні питань створення фінансових передумов для поживлення модернізаційних проектів в економіці України, забезпечення державної підтримки пріоритетних інвестиційно-інноваційних проектів опрацьовані наукові публікації О.І. Амоші, В.М. Андрійчука, С.О. Білої, О.Г. Білоруса, І.Д. Бурковського, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, Б.С. Кваснюка, Т.Т. Ковальчука, В.І. Кравченка, В.Г. Мельничука, О.М. Мозгового, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, В.Є. Новицького, С.С. Осадця, В.М. Суторміної, В.П. Ходаківської, В.М. Шелудько, А.О. Федоренка.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до проблеми інвестиційного забезпечення випереджального розвитку регіонів України.

Результати дослідження.

На сьогодні згідно нормативного підходу до визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку, що закріплені Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 року № 3715-VI [4], в основу упорядкування напрямів (пріоритетів) розвитку покладений, насамперед, часовий критерій. Пріоритети розвитку поділяються на стратегічні (де факто довгострокові) та середньострокові. В статті 4 «Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011-2021 роки» наведені наступні стратегічні пріоритетні напрями:

- 1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- 2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- 3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- 4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- 5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- 6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- 7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [4].

При цьому механізм визначення пріоритетів наступний. Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності формуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності із залученням Національної та галузевих академій наук України на основі ґрунтовних прогнозно-аналітичних досліджень тенденцій світового науково-технологічного розвитку, результатів реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки України, зіставлення їх із реальними потребами економіки України, можливостями та станом інноваційного потенціалу країни. До цього планується залучати громадську думку шляхом проведення громадських обговорень, дискусій, опитувань.

Фактично невизначені критерії покладені в основу класифікації видів економічної діяльності, що визначені Законом України „Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій” від 09.04.2004 р. № 1676-IV. В цьому документі зазначено, що повинно відбуватися інтенсивне інвестування високотехнологічного виробництва. Однак, всі переваги критерію підтримки наукоємних технологій державою та створення належного середовища (інфраструктури), нівелиє відсутність у проекті закону або посилання на окремі підзаконні нормативні акти щодо визначення наукоємності. В проекті закону зазначено: високі наукоємні технології – технології, що створюються на підставі результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок, забезпечують виготовлення високотехнологічної продукції, сприяють запровадженню високотехнологічного виробництва на підприємствах базових галузей промисловості; високотехнологічна продукція – продукція, виготовлена вітчизняними підприємствами із застосуванням наукоємних технологій, конкурентоспроможна з кращими зразками аналогічної продукції іноземного виробництва. З наведених дефініцій визначити критерій наукоємності досить складно, що ускладнює застосування встановлених правових норм.

На нашу думку, для розв'язання існуючої проблеми вибору критеріїв державної підтримки інновацій особливого значення набувають критерії міжнародного поділу праці (спеціалізації економіки) та належності до технологічних укладів. Держава повинна підтримувати інновації (від фундаментальних та прикладних розробок до їх впровадження на виробництві) у таких видах економічної діяльності, що дозволяють економіці України підтримувати високу конкурентоздатність та підвищувати її рівень на світовому ринку шляхом реалізації своїх геоелектронічних та соціально-економічних особливостей. До таких властивостей слід віднести високу кваліфікацію робочої сили в Україні, вигідне географічне становище в Європі, багаті природні відновлювальні ресурси (ліс, гідроресурси, чорноземи тощо).

Подолання технологічного відставання в промисловості та інших сферах господарського комплексу України, отже, і технологічної залежності від розвинутих держав світу залежить від того, наскільки правильно визначені пріоритети та обрані механізми фінансування зазначених змін.

Фінансування інноваційно-інвестиційної моделі є, насамперед, пріоритетним завданням сектора державних фінансів. Натомість, капітальні інвестиції за рахунок коштів державного бюджету в загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності досягають 7–8%. Таким чином, за умов перманентного державного дефіциту не можна сподіватися на повне державне фінансування. Єдине державне джерело фінансування інновацій на сучасному етапі – Українська державна інноваційна компанія (УДІК) – здатна, хоча і в обмежених обсягах, надавати кредити інноваційно активним підприємствам. Слід зауважити, УДІК застосовує принципово нову для української економіки форму надання кредитів – шляхом безпосереднього придбання обладнання, машин, устаткування для підприємств, з якими укладено договір і обговорено терміни погашення заборгованості. Ця форма кредиту дає змогу уникнути нецільового використання коштів, наданих на інноваційну діяльність.

Суттєвим джерелом формування коштів державного бюджету є приватизація державного майна. З огляду на зарубіжний досвід, приватизаційні процеси є не тільки фактором збільшення інвестиційного потенціалу економіки, а й важелем позитивного впливу на інноваційний потенціал. Але такий вплив можливий за умов інноваційно-інвестиційної спрямованості коштів, отриманих від приватизації державного майна. Отже, задля забезпечення випереджального розвитку економіки України важливе значення має чітке визначення напрямів спрямування коштів, отриманих від приватизації на підтримку інноваційно активних підприємств.

Враховуючи дефіцит коштів державного бюджету, доцільно використовувати регуляторний потенціал держави, а саме непрямі методи стимулювання інноваційних процесів. Регуляторні дії держави спроможні через удосконалення нормативно-законодавчої бази сприяти збільшенню фінансових ресурсів підприємств та організацій. Зокрема, ухвалений Закон України «Про інноваційну діяльність» не гарантує належної активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, незважаючи на законодавчо визначену можливість користування податковими пільгами та введення режиму певних преференцій. Головним недоліком зазначеного Закону є відсутність норми стосовно державного страхування інноваційних ризиків.

Враховуючи орієнтацію України на побудову інноваційно-інвестиційної моделі розбудови держави, основні завдання податкової політики мають знаходитися не тільки в площині наповнення бюджету. Основною проблемою бюджетної політики України є вихідні умови її формування. Так, заданою величиною можна вважати обсяг видатків бюджету. Відповідно, завданням держави є забезпечення доходної частини бюджету, яка б покривала видаткову частину. Оскільки в Україні останніми роками бюджет був дефіцитним, сподіватися на зниження податкового тиску не доводиться.

До заходів інноваційно-інвестиційної спрямованості бюджету можна віднести: у видатковій частині статті – збільшення обсягів витрат на розвиток науки, освіти, розвиток економіки; у доходній частині – зниження рівня оподаткування й застосування пільг щодо податків, які впливають на мобілізацію інвестиційних ресурсів. На цій підставі Касич А.О. пропонує «заморозити» зростання соціальних видатків з бюджету, збільшуючи фінансування інноваційної діяльності за рахунок використання цільового використання інноваційних проектів, державного замовлення на інноваційну продукцію [5, с.144]. Реалізація даної пропозиції можлива за умови виділення коштів під конкретні інноваційні проекти, що потребує створення інституційного центру інвестиційної діяльності у країні, а також регіональних центрів. Оптимальна схема бюджетного фінансування науки має зберегти базовий принцип фінансування наукових досліджень, органічно пов'язаний з конкурсним підходом до визначення пріоритетних напрямів наукового пошуку [1, с.16]. На початковому етапі становлення ринку інновацій наукові організації державного сектору можуть бути безпосередніми замовниками або партнерами промислових підприємств у здійсненні інноваційної діяльності, шляхом: продажу ліцензій і патентів, залучення промислових підприємств до досліджень у державних наукових інститутах з подальшим наданням прав власності на інноваційні розробки; створення державно-приватних фірм для впровадження товарно-інноваційної діяльності тощо.

Зазначимо, що у бюджетному процесі повинні розглядатися лише ті види економічної діяльності, що потребують державної підтримки, які належать до IV, V та VI рівнів технологічного укладу. При цьому форма та механізм підтримки повинні визначатися окремо в залежності від специфіки розробок та очікуваних результатів інновацій.

В контексті обрання правильних пріоритетів та механізмів державної підтримки інноваційної моделі розвитку актуальною є проблема диференційованого підходу до оподаткування прибутку, заснованого на принципі диференціації інновацій, що запроваджуються у виробництво за їх якісними характеристиками. На користь такого підходу може свідчити той факт, що за оцінками експертів, сьогодні в Україні 75 % інвестицій спрямовуються на підприємства третього технологічного рівня, до яких належить виробництво будівельних матеріалів, чорної металургії, метало- та деревообробка, судно- та верстатобудування. Ще 20 % інвестицій спрямовуються на підприємства більш високого, четвертого, технологічного рівня, і лише 4,5 % – вищого, п'ятого рівня. Відповідно до теорій інноваційних хвиль Туган-Барановського-Шумпетера-Кондратьєва до четвертого технологічного рівня належать інвестиції у нафтохімічну промисловість, електроніку, літакобудування, а до п'ятого – цифрові мережі, виробництво програмних продуктів, фармацевтичну галузь.

Регуляторний вплив держави на збільшення фінансових ресурсів та підвищення ефективності їх використання передбачає використання інструменту бюджетних інвестицій. Провідні вітчизняні економісти визначають необхідність закріплення за державою ролі ініціатора економічних перетворень, що дозволять реформування існуючої моделі відносин в економіці [2, с.23]. Існують різні способи спрямування бюджетних ресурсів для інвестування суб'єктів підприємницької діяльності, застосування яких дає можливість вирішувати різноманітні завдання. За цією ознакою бюджетні інвестиції, що спрямовуються в реальний сектор економіки, можна класифікувати: на капітальні трансфери, внески до статутних фондів, інвестиційні кредити (рис. 1). Особливості кожної форми дозволяють застосувати індивідуальні підходи до оцінки доцільності інвестицій, що сприятиме підвищенню прозорості та ефективності бюджетних видатків [6, с.82].

Отже основним висновком, стосовно формування та використання державних фінансів задля стимулювання інноваційно-інвестиційної моделі зростання економіки України, що забезпечить її випереджальний розвиток є спрямування державного бюджету країни на інноваційно-інвестиційні цілі, за рахунок зниження його соціалізації.

Рис. 1. Способи спрямування бюджетних коштів для інвестування реальної економіки

Процес визначення джерел формування фінансових ресурсів кожного регіону є чи не найскладнішим об'єктом управління з позиції як загальнодержавної, так і регіональної політики. Зважаючи на ситуацію, яка склалася сьогодні, місцевим органам влади значно бракує фінансових ресурсів для виконання покладених на них функцій. Потреба в додаткових джерелах фінансових ресурсів примушує органи місцевого самоврядування використовувати зовнішні джерела фінансування, випускати позики, брати кредити та шукати нові джерела, нетрадиційні форми залучення фінансових ресурсів. Проте, якщо розглянути з іншого боку наявність дефіциту фінансових ресурсів, то слід відзначити, що саме по собі це явище не є негативним чинником. Його можна розглядати з позиції спроможності джерел покриття дефіциту.

Так, наприклад, якщо припустити, що певна адміністративно-територіальна одиниця може профінансувати дефіцит фінансових ресурсів за рахунок ресурсозабезпечених позик, які не вимагають застосування систематичного рефінансування, то дефіцит у такому випадку буде не лише припустимим, але й необхідним засобом, за допомогою якого відбуватиметься стимулювання регіонального розвитку. При цьому слід зазначити, що найефективнішим засобом управління збалансованістю бюджету адміністративної одиниці можуть стати місцеві позики при яких погашення здійснюватиметься за рахунок доходів одержаних від проведення конкретного заходу, що і є об'єктом капітального фінансування.

Місцеві позики є нетрадиційним джерелом залучення фінансових ресурсів у місцевий бюджет для зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування і прогресивним механізмом інвестиційної і грошово-кредитної політики в руках держави. Використовуючи такий механізм, державні органи можуть впливати на регіональну політику шляхом мобілізації заощаджень та накопичень суб'єктів господарювання, головна мета яких – реалізація соціально-інвестиційних програм на місцевому рівні.

Згідно з світовою практикою, до муніципальних позик слід віднести боргові цінні папери, термін обігу яких більший від одного року. Результатом розвитку муніципальних позик у зарубіжних країнах є посилення ролі місцевих органів влади в сфері позикових відносин не як безпосередніх учасників, а як гарантів реалізації регіональних проектів. Муніципальні позики є формою внутрішнього державного кредиту. Вони можуть виступати у трьох основних формах: банківський кредит, вексельна позика, облігаційна позика.

Дохід по облігаційних позиках регіональних і місцевих органів влади у країнах з розвинутою ринковою економікою може виплачуватися в різноманітних формах: грошовій, натуральній чи у вигляді розіграшу призів.

Формування фінансових ресурсів регіону за допомогою коштів, одержаних від приватизації державного майна, відіграє також важливе значення. Але в результаті невідпрацьованого механізму здійснення приватизаційних процесів в Україні вони є незначними. Крім того, внаслідок ваучерної приватизації більша частина інноваційних фондів зосередилася у невеликій групі підприємств, які не мали достатнього досвіду щодо відновлення ефективного виробництва. Це все не сприяло формуванню ефективного власника. Недоліком у формуванні фінансових ресурсів регіону за допомогою здійснення приватизаційних процесів було, по-перше, проходження ваучерної «сертифікатної» приватизації, в результаті чого не вкладалося реальних фінансових ресурсів у розвиток підприємств. По-друге, якщо і здійснювалася приватизація за рахунок фінансових коштів, то з початку приватизації поза податковою системою опинився рух приватного капіталу. Це призвело до того, що суспільство втратило значну частину фінансових ресурсів у вигляді податків з приватного капіталу, а також створилися сприятливі умови для приватизації за рахунок тінювих доходів.

Таким чином, це вимагає вдосконалення механізму здійснення приватизації в напрямі збільшення доходів від приватизації державного майна, що сприятиме поповненню місцевого бюджету та нарощенню інноваційного потенціалу регіону. Необхідно розширити продаж майна, що приватизується за грошові кошти; збільшити обсяг інвестицій, що залучаються в ході приватизації та надходжень до бюджету від приватизації; забезпечити контроль за переходом права власності та надходженням коштів; збільшити доходи від продажу майна шляхом розміщення акцій відкритих акціонерних товариств на міжнародних ринках; проводити відкриті торги. Для реалізації цих заходів слід запровадити нові процедури приватизації та залучити до їх обслуговування професійні національні та іноземні біржі, інвестиційні фонди, консалтингові, аудиторські, брокерські компанії та інші [3, с.179].

На нашу думку, посиленню матеріальної основи діяльності органів місцевого самоврядування, раціональному використанню кредитних ресурсів регіону сприятиме формування механізму їх акумулювання та концентрації в межах однієї фінансово-кредитної установи, підконтрольної місцевим органам влади. З цих позицій запропоновано методичні рекомендації раціонального використання фінансових ресурсів території на базі ширшого використання потенціалу фінансово-кредитних установ. В основу розроблення рекомендацій покладено такі положення: - по-перше, режим ресурсного забезпечення соціально-економічних проблем регіону повинен передбачати не тільки безповоротне фінансування з бюджету, а й надання кредитів за відповідну плату і на поворотній основі; - по-друге, з метою ефективного використання кредитних ресурсів регіону та недопущення їх розпорощення, для реалізації програм соціально-економічного розвитку територій доцільним є акумулювання кредитних ресурсів у межах однієї фінансово-кредитної установи; по-третє, необхідним є проведення контролю за цільовим використанням наданих кредитів та моніторингу за їх своєчасним погашенням.

З цією метою пропонується створення на регіональному рівні місцевого банку регіонального розвитку (далі – Банк). Специфіка роботи Банку полягатиме, перш за все, у тому, що він обслуговуватиме підприємства, які фінансуються за рахунок місцевого бюджету. Тобто Банк виконуватиме всі функції, традиційні для банку, і одночасно активно впливатиме на соціально-економічний розвиток регіону. З цих засад формуються основні напрями діяльності Банку: вирішення завдань, пов'язаних з управлінням місцевими ресурсами області; залучення капіталів для оздоровлення економіки регіону; концентрація коштів для фінансування пріоритетних соціально-економічних програм регіону; банківське обслуговування клієнтів. Усі ці напрями роботи Банку дозволятимуть у взаємодії з органами місцевого самоврядування вирішувати завдання як економічного, так і соціального характеру на місцевому рівні. Таким чином, посилення регулюючого характеру державного впливу на підвищення інноваційної активності тісно узгоджується з довгостроковою стратегією модернізації вітчизняної економіки.

Висновки

Визначено напрями використання кредитно-фінансових ресурсів та деталізовано основні форми фінансування модернізації економіки України та її регіонів, забезпечення їх випереджального розвитку. Запропоновано активно впроваджувати механізми державного інвестування за рахунок коштів від приватизації, облігаційних позик, механізмів бюджетного фінансування. Обґрунтовані умови та напрями фінансування на рівні регіонів. Доведено, що фінансове забезпечення інноваційно-інвестиційної активності відтворювальних процесів в умовах обмеженості фінансових ресурсів доцільно здійснювати за допомогою непрямих форм фінансування за рахунок регуляторного потенціалу бюджетно-податкової політики за допомогою заходів інноваційно-інвестиційної спрямованості бюджету, які мають замінити соціальну орієнтацію бюджету та декларативні дії Уряду.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 16-31.
2. Геєц В. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем / В. Геєц // Общество и экономика. – 2006. – № 3. – С. 23-53
3. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку регіону / О.І. Дацій // Науковий часопис. – 2010. – №12. – С. 179-180.
4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 8 вересня 2011 року № 3715-VI // ВВР. – 2011. – № 42. – Ст. 8.
5. Касич А.О. Вплив бюджетно-податкової політики на інноваційно-інвестиційну активність підприємств / А.О. Касич // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 144-151.
6. Малиняк Б.С. Бюджетні інвестиції як інструмент прискорення реформування реального сектора економіки України / Б.С. Малиняк // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 8. – С. 82-90.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"